

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2012. gada 7. jūnijā

lietā Nr. 2011-19-01

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Gunārs Kūtris, tiesneši Kaspars Balodis, Aija Branta, Kristīne Krūma, Uldis Ķinis un Sanita Osipova,

pēc Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta pieteikuma,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 9. punktu, 19.¹ un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2012. gada 8. maijā tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par likuma „Par zemes īpašnieku tiesībām uz kompensāciju par saimnieciskās darbības ierobežojumiem īpaši aizsargājamās dabas teritorijās un mikroliegumos” 6. panta otrās daļas 4. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 105. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Latvijas Republikas Saeima (turpmāk – Saeima) 2005. gada 30. jūnijā pieņēma likumu „Par zemes īpašnieku tiesībām uz kompensāciju par saimnieciskās darbības ierobežojumiem īpaši aizsargājamās dabas teritorijās un mikroliegumos” (turpmāk – Kompensāciju likums), kas stājās spēkā 2006. gada 1. janvārī.

Satversmes tiesā apstrīdēts Kompensāciju likuma 6. panta otrās daļas 4. punkts (turpmāk – apstrīdētā norma) redakcijā, kas Saeimā pieņemta ar 2007. gada 4. aprīļa likumu „Grozījumi likumā „Par zemes īpašnieku tiesībām uz kompensāciju par saimnieciskās darbības ierobežojumiem īpaši aizsargājamās dabas teritorijās un mikroliegumos”” un stājās spēkā 2007. gada 18. aprīlī.

Apstrīdētā norma noteic, ka zemes īpašniekam kompensāciju par mežsaimnieciskās darbības ierobežojumiem piešķir, ievērojot šā likuma 5. panta pirmajā daļā minēto nosacījumu, ja mežsaimnieciskās darbības ierobežojumi ir noteikti pēc tam, kad, pamatojoties uz tiesisku darījumu, īpašuma tiesības uz zemi nostiprinātas zemesgrāmatā.

2. Pieteikuma iesniedzējs – Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) –, izskatot lietu Nr. SKA – 648/2011, kas ierosināta pēc Sanda Cīruļa (turpmāk arī – pieteicējs administratīvajā lietā) pieteikuma par labvēlīga administratīvā akta izdošanu, pieņēma lēmumu vērsties Satversmes tiesā par apstrīdētās normas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 91. panta pirmajam teikumam un 105. pantam.

Pieteicējs administratīvajā lietā 2006. gada 29. martā, noslēdzot pirkuma līgumu notariāla akta formā, iegādājies zemes gabalu. Ar Valsts meža dienesta Limbažu virsmežniecības 2008. gada 22. februāra lēmumu minētajā zemes gabalā izveidots mikroliegums īpaši aizsargājama sugai – melnajam stārķim. Pircējs īpašuma tiesības zemesgrāmatā nostiprinājis 2008. gada 23. oktobrī, tātad pēc mikrolieguma noteikšanas.

2.1. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka pieteicējs administratīvajā lietā neesot saņēmis kompensāciju par mežsaimnieciskās darbības ierobežojumu, jo ierobežojuma noteikšanas brīdī viņam bija noslēgts pirkuma līgums, taču īpašuma tiesības nebija nostiprinātas zemesgrāmatā.

Kompensāciju likuma 6. panta otrā daļa ietverot principu, ka kompensācija pienākas tad, ja zeme iegūta īpašumā, kamēr tā vēl ir brīva no saimnieciskās darbības ierobežojuma. Pieteicējs administratīvajā lietā īpašumu

esot nopircis bez ierobežojuma, tādējādi tieši viņš ciešot zaudējumus no tā, ka vēlāk tika noteikts saimnieciskās darbības ierobežojums un īpašuma ekonomiskā vērtība samazinājās.

2.2. Kompensācijas piešķiršanai esot leģitīms mērķis – panākt, ka kompensāciju par saimnieciskās darbības ierobežojumu saņem tieši tā persona, kura cieš mantiska rakstura zaudējumus sakarā ar īpašuma vērtības samazināšanos. Apstrīdētajai normai, ciktāl tā vērsta uz šā mērķa sasniegšanu, esot leģitīms mērķis. Taču regulējumam, kas no kompensācijas saņēmēju loka izslēdz personas, kuras ieguvušas zemi tiesiska darījuma ceļā pirms saimnieciskās darbības ierobežojuma noteikšanas, bet īpašuma tiesības zemesgrāmatā nostiprinājušas pēc tās, Pieteikuma iesniedzējs nesaskata leģitīmu mērķi.

Pieteikuma iesniedzējs apšauba to, ka likumdevēja mērķis bija privātpersonas un valsts attiecībās vadīties pēc zemesgrāmatu publiskās ticamības principa. Citos Kompensāciju likuma 6. panta otrās daļas punktos par būtisko momentu netiekot noteikts brīdis, kad īpašuma tiesības nostiprinātas zemesgrāmatā. Lai sasniegtu likuma mērķi, valstij esot jāpievērš uzmanība datumam, kad persona ieguvusi tiesības uz zemi, proti, kad ticis noslēgts tiesisks darījums.

Apstrīdētā norma nesamērīgi ierobežojot tiesības uz īpašumu. Mežsaimnieciskās darbības ierobežojuma noteikšanas rezultātā nekustamais īpašums varot kļūt bezvērtīgs. Apstrīdētās normas leģitīmo mērķi varot sasniegt, piemēram, precīzāk noregulējot nosacījumus kompensācijas saņemšanai gadījumā, kad īpašuma tiesības iegūtas, pamatojoties uz tiesisku darījumu. Pieteikuma iesniedzējs norāda šādu alternatīvu risinājumu – noteikt, ka tiesiskam darījumam jābūt noslēgtam pie notāra pirms saimnieciskās darbības ierobežojuma noteikšanas.

2.3. Īpašuma tiesību nostiprināšana zemesgrāmatā neesot normatīvi noteikta par personas pienākumu. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka darījumi, kas slēgti notariāla akta formā, nodrošina pietiekamu palāvību uz to, ka šie darījumi netiek slēgti ar atpakaļejošu datumu, lai saņemtu kompensāciju.

2.4. Apstrīdētā norma esot pretrunā ar Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertu tiesiskās vienlīdzības principu, jo prasība savas īpašuma tiesības nostiprināt zemesgrāmatā vēl pirms ierobežojuma noteikšanas paredzot atšķirīgu attieksmi salīdzinājumā ar citiem Kompensāciju likuma 6. panta otrajā daļā ietvertajiem gadījumiem.

Pieteicējs administratīvajā lietā atrodies salīdzināmos apstākļos ar citām personām, kuras tiesības uz īpašumu ieguvušas pirms mežsaimnieciskās darbības ierobežojumu noteikšanas, bet īpašuma tiesības zemesgrāmatā nostiprinājušas pēc ierobežojumu noteikšanas. Nevienai no Kompensāciju likuma 6. panta otrajā daļā norādītajām personu kategorijām, izņemot personas, uz kurām attiecas apstrīdētā norma, kompensācijas piešķiršanas sakarā neesot svarīgs brīdis, kad īpašuma tiesības nostiprinātas zemesgrāmatā. Šāda atšķirīga attieksme varētu būt attaisnojama gadījumos, kad nekustamais īpašums tiek pirmo reizi reģistrēts zemesgrāmatā.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto normu, – **Saeima** – norāda, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 105. pantam.

3.1. Ministru kabineta sagatavotā likumprojekta mērķis bijis precizēt Kompensāciju likuma normas, nosakot brīdi, kad zemes tiesiskais valdījums ir par pamatu tiesībām uz kompensāciju par saimnieciskās darbības ierobežojumiem īpaši aizsargājamā dabas teritorijā.

Apstrīdētā norma skaidri paredzot, ka tiesības prasīt atlīdzību par mežsaimnieciskās darbības ierobežojumu ir zemes īpašniekam, ja šāds ierobežojums noteikts pēc tam, kad, pamatojoties uz tiesisku darījumu, īpašuma tiesības uz zemi nostiprinātas zemesgrāmatā. Tiesības prasīt atlīdzību par šādu ierobežojumu esot mantiski novērtējamās, tāpēc tās ietilpstot Satversmes 105. pantā paredzēto tiesību saturā.

3.2. Īpašuma tiesību aizsardzību persona iegūstot ar brīdi, kad tā atbilstoši Civillikuma (turpmāk – CL) noteikumiem kļuvusi par nekustamā īpašuma īpašnieku. Pieņemot apstrīdēto normu, Saeima šo brīdi, ar kuru persona atzīstama par nekustamā īpašuma īpašnieku, esot ietvērusi regulējumā, kas ir

harmonizēts ar citiem likumiem un tajos noteiktajiem principiem. Civiltiesiskajā izpratnē īpašuma tiesības uz nekustamo īpašumu persona iegūst, nostiprinot tās zemesgrāmatā. Līdz ar to no šā brīža personas īpašuma tiesības uz nekustamo īpašumu civiltiesiskajā izpratnē aizsargājot Satversmes 105. pants. Taču līdz šim brīdim Satversmes 105. pants aizsargājot personas kā tiesiskā valdītāja tiesības un CL 1478. pantā paredzētās prasības tiesības.

Valsts no Satversmes 105. panta izrietošo konstitucionālo pienākumu pildījusi, izveidojot zemesgrāmatu sistēmu. Ieraksti zemesgrāmatās esot saistoši arī valstij, ne vien privātpersonām, kas piedalās civiltiesiskajā apgrozībā.

3.3. Apstrīdētā norma esot pieņemta, lai precizētu brīdi, no kura personai rodas tiesības uz atlīdzību par mežsaimnieciskās darbības ierobežojumu. Apstrīdētās normas leģitīmais mērķis esot panākt tādu zemesgrāmatu sistēmas funkcionēšanu, kas veicinātu nekustamo īpašumu īpašnieku tiesību aizsardzību, kā arī drošu un paredzamu civiltiesisko apgrozību. Ar apstrīdēto normu tiek nodrošināta tāda kārtība, ka nekustamā īpašuma civiltiesiskās apgrozības gaitā tiesības uz atlīdzību par mežsaimnieciskās darbības ierobežojumu ir personai, kuras tiesības uz zemi pēc tiesiska darījuma noslēgšanas nostiprinātas zemesgrāmatā.

Pieļaujot to, ka atsevišķos gadījumos īpašuma tiesības uz nekustamo īpašumu rada tiesiski darījumi, nevis to ierakstīšana zemesgrāmatās, varētu tikt aizskartas personu tiesības uz īpašumu un apgrūtināta nekustamo īpašumu civiltiesiskā apgrozība.

Labums, ko sabiedrība un katrs nekustamā īpašuma īpašnieks iegūstot no zemesgrāmatu sistēmas pastāvēšanas, esot lielāks nekā personai atsevišķos gadījumos noteiktais pienākums pienācīgi nostiprināt savas īpašuma tiesības zemesgrāmatā un tiesību izmantošanas saistīšana ar īpašuma tiesību ierakstīšanu zemesgrāmatā.

3.4. Kompensāciju likuma 6. panta otrajā daļā regulētie gadījumi esot atšķirīgi, jo personas, kuras savas īpašuma tiesības uz nekustamo īpašumu atjaunojušas vai ieguvušas zemes reformas gaitā, neatrodies vienādos un salīdzināmos apstākļos ar personām, kuras nekustamo īpašumu iegādājušas

normālas civiltiesiskas apgrozības apstākļos no citas personas, kura savas īpašuma tiesības jau bija nostiprinājusi zemesgrāmatā. Kompensāciju likuma 6. panta otrajā daļā ietvertās atkāpes no zemesgrāmatu sistēmas esot vērtējamas kā pagaidu risinājums.

4. Pieaicinātā persona – **Tieslietu ministrija** – norāda, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 105. pantam.

4.1. Apstrīdētās normas mērķis esot precīzi noteikt brīdi, ar kuru rodas tiesības uz kompensāciju, nodrošināt tiesisko skaidrību, kā arī tiesību un pienākumu sadali starp nekustamā īpašuma īpašnieku un nekustamā īpašuma ieguvēju. Līdz ierakstīšanai zemesgrāmatā nekustamā īpašuma ieguvējam pret trešajām personām neesot nekādu tiesību. Tomēr viņam esot tiesības ne vien prasīt atlīdzību par agrākā īpašnieka ļaunticīgo darbību, bet arī prasīt, lai tas veic visus nepieciešamos pasākumus nekustamā īpašuma pārejas ierakstīšanai zemesgrāmatā.

Atbilstoši Civillikumā nostiprinātajiem principiem persona iegūstot tiesības pret trešajām personām attiecībā uz nekustamo īpašumu tikai pēc šā fakta ierakstīšanas zemesgrāmatā. Apstrīdētā norma netieši nodrošinot arī Civillikumā un citos normatīvajos aktos noteikto principu, ka tiesību un pienākumu kopums ir attiecināms uz nekustamā īpašuma ieguvēju no brīža, kad viņa īpašuma tiesības nostiprinātas zemesgrāmatā.

4.2. Tas, kas nav ierakstīts zemesgrāmatā, neeksistējot lietisku tiesību veidā. Nepieciešamība nekustamo īpašumu un ar to saistītās tiesības ierakstīt zemesgrāmatā izrietot no lietu tiesību būtības un principiem, kas vērsti uz trešo personu aizsardzību. Personas pienākums savlaicīgi nostiprināt īpašuma tiesības zemesgrāmatā izrietot no CL 1. panta, 993. panta otrās daļas un 1477. panta pirmās daļas. Ziņas par lietu tiesībām esot iegūstamas tikai no zemesgrāmatām, kas esot visiem pieejamas un publiski ticamas. Tādējādi valsts un privātpersonu attiecību īstenošana neesot iedomājama bez zemesgrāmatās iekļautās publiski ticamās informācijas izmantošanas.

4.3. Apstrīdētajā normā noteiktais tiesību ierobežojums esot samērīgs ar tā mērķi.

Valsts rīcībā nevajagot būt informācijai par līgumslēdzēju vienošanos un tās neizpildi. Pēc Tieslietu ministrijas ieskata, nepieciešams nošķirt pirmreizēju īpašuma tiesību reģistrāciju zemesgrāmatā un īpašuma tiesību pārejas reģistrāciju. Mikrolieguma izveidošanas process esot ilgāks nekā tiesību nostiprināšanas process.

Nekustamā īpašuma tiesību pārejas gadījumā noslēgtais pirkuma līgums saistot attiecīgās līgumslēdzējpusēs uz saistību tiesību pamata un lietu tiesības uz attiecīgo nekustamo īpašumu ieguvējs iegūstot ar to nostiprināšanu zemesgrāmatā. Kompensāciju likuma 6. pants aptverot arī tās personas, kuras zemes reformas ietvaros no pašām neatkarīgu iemeslu dēļ nav varējušas nostiprināt īpašuma tiesības zemesgrāmatā.

4.4. Ja personai, kas zemi ieguvusi, pamatojoties uz tiesisku darījumu, tiktu paredzētas tiesības saņemt atlīdzību arī par tādiem mežsaimnieciskās darbības ierobežojumiem, kuri noteikti pirms īpašuma tiesību pārejas nostiprināšanas zemesgrāmatā, netiktu sasniegts apstrīdētās normas legitīmais mērķis.

4.5. Apstrīdētā norma paredzot atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras ieguvušas zemi uz tiesiska darījuma pamata, taču īpašuma tiesības uz zemi zemesgrāmatā nostiprinājušas pēc mežsaimnieciskās darbības ierobežojuma noteikšanas, un personām, kuras zemi ieguvušas Kompensāciju likuma 6. panta otrās daļas 1., 2., 3. un 5. punktā noteiktajā kārtībā. Šādai atšķirīgai attieksmei esot saprātīgs un objektīvs pamats, jo īpašuma reforma neesot īstenojama īsā termiņā un pirmreizēja nekustamā īpašuma ierakstīšana zemesgrāmatā prasot zināmu laiku.

Apstrīdēto normu nevarot skatīt atrauti no pārējām Kompensāciju likuma normām. Apstrīdētā norma un pārējie Kompensāciju likuma 6. panta otrajā daļā minētie gadījumi par robežšķirtni nosakot ierobežojumu noteikšanas brīdi, ar kuru rodas tiesības prasīt attiecīgo kompensāciju.

5. Pieaicinātā persona – **Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija** – norāda, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 105. pantam.

5.1. Apstrīdētā norma esot jāvērtē kopsakarā ar Kompensāciju likuma 5. panta pirmo daļu, jo to mērķi esot vienādi. No abu tiesību normu sākotnējām redakcijām izrietējuši divi kumulatīvi priekšnoteikumi, kuriem izpildoties personai rodas tiesības uz kompensāciju: 1) īpašuma tiesības uz zemi nostiprinātas zemesgrāmatā; 2) mežsaimnieciskās darbības ierobežojumi noteikti pēc zemes iegūšanas īpašumā. Kompensāciju likuma 5. panta pirmās daļas mērķis esot paredzēt tādu kompensācijas piešķiršanas kritēriju, kas ļautu nepārprotami identificēt īpašumu un tā robežas. Savukārt tās apakšmērķis esot sekmēt nekustamo īpašumu reģistrēšanu zemesgrāmatās.

5.2. Īpašums ne tikai piešķirot tiesības, bet arī uzliekot pienākumus, tostarp pienākumu padarīt publisku informāciju par īpašnieku, īpašnieka maiņu vai izmaiņām īpašuma sastāvā. Ja persona īpašuma tiesību maiņu neregistrē zemesgrāmatā, tā nevarot iegūt visus iespējamus labumus no sava īpašuma.

No CL tiesiskā regulējuma izrietot, ka persona tikai pēc savu īpašuma tiesību reģistrēšanas zemesgrāmatā iegūst tiesības saņemt no īpašuma labumus, tostarp kompensāciju.

5.3. Esot jānošķir divi gadījumi, kad ierobežojumi tiek noteikti laika posmā no tiesiskā darījuma datuma līdz brīdim, kad zemesgrāmatā tiek izdarīts attiecīgs ieraksts. Pirmkārt, kad darījuma ierakstīšana zemesgrāmatā novilcināta bez attaisnojoša iemesla pārdevēja vai pircēja darbības vai bezdarbības dēļ. Šādā gadījumā apstrīdētajā normā paredzētās tiesiskās sekas esot samērīgas. Otrkārt, kad ilgāka lēmuma pieņemšanai ir kādi objektīvi, no pircēja neatkarīgi iemesli. Ministrija uzskata, ka iestādei, lemjot par kompensāciju, katrs gadījums būtu jāvērtē individuāli. Iestādei esot pienākums izvērtēt, vai lietā nav tādu apstākļu, kas liedz piemērot apstrīdēto normu, bet prasa kāda tiesību principa piemērošanu.

6. Pieaicinātā persona – **Latvijas Republikas tiesībsargs** (turpmāk – Tiesībsargs) – norāda, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 105. pantam.

6.1. Tiesībsargs uzskata par netaisnīgiem un nesamērīgiem Saeimas apsvērumus par korroborācijas publisko ticamību un valsts kā trešās personas

nespēju atrast īsto īpašnieku. Centieni sasniegt mērķi nedrīkstot uzlikt pārmērīgu nastu privātpersonai.

Valstij esot pienākums atlīdzināt jebkura administratīvā akta radītu mantisku zaudējumu. Apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums neesot samērīgs, jo faktiski liedzot personai izmantot savu īpašumu. Līdz ar to apstrīdētā norma esot pretrunā ar tiesiskas valsts principu.

6.2. Kompensāciju likuma 6. panta otrajā daļā norādītajos gadījumos īpašnieki neesot salīdzināmā stāvoklī, tāpēc apstrīdētā norma nevarot tikt uzskatīta par diskriminējošu. Taču apstrīdētās normas leģitimitāte esot apšaubāma, ja to interpretē tādējādi, ka valsts sabiedrības interesēs neizmaksā kompensāciju par īpašuma vērtības samazinājumu.

Tiesībsargs norāda, ka darījums nezaudē savu spēku, ja nav nostiprināts zemesgrāmatā. Konkrētajā administratīvajā lietā zemes īpašniekam pienākoties kompensācija, un atšķirīga attieksme starp Kompensāciju likuma 6. panta otrajā daļā ietvertajām personu grupām neesot pamatota.

6.3. Tiesībsargs pievienojas Pieteikuma iesniedzēja argumentācijai par to, ka apstrīdētās normas leģitīmo mērķi varētu sasniegt ar samērīgākiem līdzekļiem. Tiesībsargs norāda, ka būtiski ir nodrošināt sabiedrībā taisnīgumu. Valsts atteikumu kompensēt saimnieciskās darbības ierobežojumu nevarot pamatot nedz ar apstrīdētās normas gramatisko interpretāciju, nedz ar publiskās ticamības principu.

7. Pieaicinātā persona – **zvērināts notārs M. iur. comp. Eduards Virko** – norāda, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 105. pantam.

7.1. Apstrīdētās normas mērķis esot nodrošināt iestādei pārliecību par to, ka atlīdzību tā piešķir nekustamā īpašuma īpašniekam, nevis tikai īslaicīgam vai pat nelikumīgam lietotājam.

Kamēr personas tiesības nav ierakstītas zemesgrāmatā, īpašuma tiesības kā absolūtas tiesības nekustamā īpašuma ieguvējam nerodoties. Līdz ar to īpašuma tiesības neesot spēkā pret jebkurām trešajām personām, tostarp valsti. Zemesgrāmatu funkcionēšanas jēga esot paaugstināt civiltiesiskās apgrozības

stabilitāti. Ja par atskaites punktu uzskatītu darījuma noslēgšanu, tad būtu jāizvērtē darījuma saturs daudzos aspektos, kuru neievērošana varētu novest pie netaisnīgām sekām.

7.2. Apstrīdētā norma paredzot atšķirīgu attieksmi pret personām, kas iegūst īpašumu uz tiesiska darījuma pamata, un citām Kompensāciju likuma 6. panta otrajā daļā minētajām personu grupām. Tā kā nekustamā īpašuma apgrozība ārpus zemesgrāmatām nevarot notikt, tad jau no denacionalizācijas vai privatizācijas uzsākšanas brīža īpašnieks faktiski esot zināms, jo līdz savu īpašuma tiesību nostiprināšanai zemesgrāmatā viņš tās nevienam citam nevarot atdot. Tas pats attiecoties arī uz personu, kurai īpašumu piespriedusi tiesa vai kura to mantojusi. Tātad līdz personas īpašuma tiesību nostiprināšanai zemesgrāmatā mainīt šīs personas statusu ar atsavinājuma darījumu neesot iespējams.

E. Virko norāda, ka tiesisku darījumu, ar kuru notikusi atsavināšana, līdz tā reģistrācijai zemesgrāmatā puses varot jebkurā laikā atcelt vai pārjaunot, vai arī atsavinātājs varot savu lietu pārdot otrreiz. Tāpēc nebūtu lietderīgi par atskaites punktu tiesībām uz kompensāciju padarīt tiesisku darījumu, jo varētu rasties ar tā satura iztulkošanu saistītas grūtības.

Secinājumu daļa

8. Pieteikuma iesniedzējs lūdz Satversmes tiesu izvērtēt, vai apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 105. pantam. Pēc Pieteikuma iesniedzēja ieskata, Satversmes normu pārkāpums izpaužas tādējādi, ka apstrīdētā norma liedz kompensāciju personai, kura ieguvusi zemi uz tiesiska darījuma pamata un kuras zemei mežsaimnieciskās darbības ierobežojumi noteikti pirms īpašuma tiesību nostiprināšanas zemesgrāmatā.

Satversmes 91. panta pirmajā teikumā nostiprinātais tiesiskās vienlīdzības princips galvenokārt piemērojams kopā ar citām pamattiesībām. Jo sevišķi tādēļ, ka nereti, balstoties tikai uz šo principu, nevar secināt, kā izšķirama lieta. Satversmes 91. pantā nostiprinātās tiesības ir „salīdzinošas”. Tās gan var pieprasīt vienlīdzīgu attieksmi, bet pašas par sevi nevar atklāt, kādai šai

attieksmei jābūt, proti, vai tai jābūt labvēlīgai vai nelabvēlīgai. Lai izvēlētos vienu no šiem risinājumiem, jāņem vērā citi apsvērumi, kas atrodas ārpus vienlīdzības jēdziena robežām (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 11. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-08-01 5. un 6.1. punktu un 2006. gada 8. novembra sprieduma lietā Nr. 2006-04-01 15. punktu*).

Šajā lietā tiesiskās vienlīdzības princips jāvērtē kopsakarā ar Satversmes 105. pantu, jo nepieciešams noskaidrot, vai kompensācija par mežsaimnieciskās darbības ierobežojumu ietilpst īpašuma tiesību tvērumā.

Līdz ar to Satversmes tiesai jānoskaidro, vai apstrīdētā norma ierobežo personai Satversmes 105. pantā noteiktās tiesības uz īpašumu.

9. Satversmes tiesa ir secinājusi, ka Satversmes 105. pants paredz visaptverošu mantiska rakstura tiesību garantiju un neaprobežojas vienīgi ar Civillikumā reglamentētajām īpašuma tiesībām.

9.1. Ar “tiesībām uz īpašumu” saprotamas visas mantiska rakstura tiesības, kuras tiesīgā persona var izlietot par labu sev un ar kurām tā var rīkoties pēc savas gribas (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2010-60-01 17.1. punktu*).

No Satversmes 89. panta, kas noteic, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem, izriet valsts pienākums ņemt vērā starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā. Konstitucionālā likumdevēja mērķis ir bijis panākt Satversmē ietvertu cilvēktiesību normu harmoniju ar starptautiskajām cilvēktiesību normām (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-03-01 secinājumu daļas 5. punktu*). Noskaidrojot Satversmē noteikto pamattiesību saturu, ir jāņem vērā Latvijas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā. Starptautiskās cilvēktiesību normas un to piemērošanas prakse konstitucionālo tiesību līmenī kalpo par interpretācijas līdzekli, lai noteiktu pamattiesību un tiesiskas valsts principu saturu un apjomu, ciktāl tas nenoved pie Satversmē ietvertu pamattiesību samazināšanas vai ierobežošanas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 5. punktu*).

Jēdzienam “īpašums” Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) Pirmā protokola 1. panta izpratnē ir patstāvīga nozīme. Ar to jāsaprot gan kustamais, gan nekustamais īpašums, turklāt šis jēdziens ietver arī līguma tiesības ar ekonomisku vērtību un dažādas ekonomiskās intereses (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 20. aprīļa lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2009-100-03 8.2. punktu*). Atbilstoši Konvencijai par īpašumu var tikt uzskatīti ļoti dažādi prasījumi. Tomēr ir jābūt vismaz kaut kam tādām, ko varētu uzskatīt par tiesisku prasījumu (*sk. Jacobs and White. The European Convention on Human Rights. Fourth edition. Oxford: Oxford University Press, 2006, p. 355*).

9.2. Pieteicējs administratīvajā lietā vērsās ar pieteikumu tiesā tāpēc, ka apstrīdētā norma liedz viņam saņemt kompensāciju par mežsaimnieciskās darbības ierobežojumu, kas viņa nopirktajam zemes gabalam tika noteikts pēc nekustamā īpašuma iegādes, taču pirms viņa īpašuma tiesību ierakstīšanas zemesgrāmatā.

Nosakot mežsaimnieciskās darbības liegumu nekustamajam īpašumam, tiek ierobežotas tā īpašnieka tiesības uz īpašumu. Atlīdzība Kompensāciju likuma izpratnē ir maksājums no valsts vai pašvaldības budžeta. Tā kompensē zaudēto mantisko labumu, kuru zemes īpašnieks neiegūst tāpēc, ka saskaņā ar normatīvajiem aktiem teritorijai ir noteikta īpaša aizsardzība un ar to saistīti saimnieciskās darbības ierobežojumi. Tā kā atlīdzībai ir ekonomiska vērtība, tiesības to prasīt par ierobežojuma noteikšanu ir mantiska rakstura tiesības.

Tādējādi atlīdzība par mežsaimnieciskās darbības ierobežojumu ietilpst Satversmes 105. pantā minētā jēdziena „īpašums” saturā.

10. Izspriežamās lietas ietvaros strīds ir par to, kurām personām ir tiesības saņemt kompensāciju par zemes gabalam noteikto mežsaimnieciskās darbības ierobežojumu.

Apstrīdētā norma ietverta Kompensāciju likuma 6. panta otrajā daļā, kur norādītas piecas personu grupas, kurām ir tiesības saņemt kompensāciju par nekustamam īpašumam noteikto mežsaimnieciskās darbības liegumu. Kompensāciju var saņemt personas: 1) attiecībā uz kurām pieņemts lēmums par

zemes īpašuma tiesību atjaunošanu; 2) kuras ar valsts akciju sabiedrību „Latvijas Hipotēku un zemes banka” noslēgušas līgumu par zemes īpašuma izpirkšanu; 3) attiecībā uz kurām stājies spēkā tiesas nolēmums par zemes iegūšanu īpašumā; 4) kuru īpašuma tiesības uz zemi, pamatojoties uz tiesisku darījumu, nostiprinātas zemesgrāmatā; 5) kuras attiecīgo zemes īpašumu pieņēmušas mantojumā.

Savukārt apstrīdētajā normā noteiktajām personām tiesības saņemt kompensāciju par mežsaimnieciskās darbības ierobežojumu ir tikai tādā gadījumā, ja īpašuma tiesības nostiprinātas zemesgrāmatā jau pirms mikrolieguma noteikšanas.

Pieteicējs administratīvajā lietā iegādājās zemes gabalu uz tiesiska darījuma (pirkuma līguma) pamata, taču savas īpašuma tiesības zemesgrāmatā nostiprināja pēc mežsaimnieciskās darbības ierobežojuma noteikšanas. Līdz ar to viņš neietilpst to apstrīdētajā normā norādīto personu lokā, kurām ir tiesības saņemt kompensāciju par mežsaimnieciskās darbības ierobežojumiem.

Persona, noslēdzot tiesisku darījumu par nekustamā īpašuma iegādi, var arī vienoties ar zemesgrāmatā ierakstīto īpašnieku, ka tā varēs šo īpašumu lietot un valdīt.

Īpašuma reģistrācija zemesgrāmatā prasa zināmu laiku. Nekustamā īpašuma iegādes brīdis nesakrīt ar brīdi, kad īpašuma tiesības tiek reģistrētas zemesgrāmatā. Tādējādi, nosakot mežsaimnieciskās darbības ierobežojumu laika posmā starp tiesiska darījuma noslēgšanu un īpašuma tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā, personai tiek būtiski apgrūtināta iespēja izlietot tai no tiesiska darījuma izrietošās tiesības. Turklāt mežsaimnieciskās darbības ierobežojums ietekmē nekustamā īpašuma vērtību.

Līdz ar to apstrīdētā norma ierobežo tiesības saņemt atlīdzību par nekustamā īpašuma vērtības samazinājumu personām, kuras nekustamo īpašumu ieguvušas uz tiesiska darījuma pamata, bet nav reģistrējušas īpašuma tiesības zemesgrāmatā pirms mežsaimnieciskās darbības ierobežojuma noteikšanas.

11. Satversmes 91. panta pirmais teikums noteic, ka “visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā”.

Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertais vienlīdzības princips liedz valsts institūcijām izdot tādas normas, kas bez saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Tajā pašā laikā vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos, kā arī pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas vienādos apstākļos, ja tam ir objektīvs un saprātīgs pamats (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2001. gada 3. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2000-07-0409 secinājumu daļas 1. punktu un 2008. gada 29. decembra sprieduma lietā Nr. 2008-37-03 7. punktu*). Atšķirīgai attieksmei nav objektīva un saprātīga pamata, ja tai nav leģitīma mērķa vai ja nav samērīgas attiecības starp izraudzītajiem līdzekļiem un nospraustajiem mērķiem (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 23. decembra sprieduma lietā Nr. 2002-15-01 secinājumu daļas 3. punktu*).

Lai izvērtētu, vai apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam vienlīdzības principam, ir nepieciešams noskaidrot:

1) vai un kuras personas (personu grupas) atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos;

2) vai apstrīdētā norma paredz vienādu vai atšķirīgu attieksmi pret šīm personām;

3) vai šādai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, proti, vai tai ir leģitīms mērķis, un vai ir ievērots samērīguma princips (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 2. februāra sprieduma lietā Nr. 2009-46-01 7. punktu*).

12. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka persona, kura uz tiesiska darījuma pamata ieguvusi nekustamo īpašumu, taču savas tiesības nav nostiprinājusi zemesgrāmatā pirms mežsaimnieciskās darbības ierobežojumu noteikšanas, atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos ar pārējām Kompensāciju likuma 6. panta otrajā daļā minētajām personu grupām (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 6. – 7. lpp.*). Savukārt Saeima uzskata, ka Kompensāciju likuma 6. panta otrajā daļā

regulētie gadījumi ir atšķirīgi, tāpēc arī norādītās personas neatrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 61. – 62. lpp.*).

Šajā lietā par Kompensāciju likuma 6. panta otrajā daļā norādītās personu grupas vienojošo kritēriju ir atzīstams tas, ka mežsaimnieciskās darbības ierobežojuma noteikšanas gadījumā visām šīm personām ir tiesības saņemt kompensāciju.

Var piekrist Saeimas viedoklim, ka Kompensāciju likuma 6. panta otrajā daļā norādītie nekustamā īpašuma iegūšanas tiesiskie pamati ir dažādi. Taču visām šajā tiesību normā minētajām personu grupām tiek piemērots vispārīgais kompensācijas piešķiršanas nosacījums, kas ietverts Kompensāciju likuma 5. panta pirmajā daļā. Proti, tiesības saņemt kompensāciju ir zemes īpašniekam, kura īpašuma tiesības uz zemi nostiprinātas zemesgrāmatā. Līdz ar to tikai tādām personām, kuras nekustamo īpašumu ieguvušas uz kāda no Kompensāciju likuma 6. panta otrajā daļā minētajiem pamatiem un savas īpašuma tiesības nostiprinājušas zemesgrāmatā, ir tiesības saņemt kompensāciju par mežsaimnieciskās darbības ierobežojumu.

Tādējādi visas Kompensāciju likuma 6. panta otrajā daļā minētās personas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos.

13. Kompensāciju likuma 6. panta otrās daļas 1., 2., 3. un 5. punktā minētajām personām tiesības prasīt kompensāciju rodas ar brīdi, kad tās nostiprina savas īpašuma tiesības zemesgrāmatā. Tātad visām šīm personām ir paredzēts viens priekšnoteikums kompensācijas saņemšanai – īpašuma tiesību nostiprināšana zemesgrāmatā. Likumdevējs šīm personām nav noteicis pienākumu īpašuma tiesības nostiprināt zemesgrāmatā pirms mežsaimnieciskās darbības ierobežojuma noteikšanas.

Savukārt apstrīdētajā normā minētajām personām, kuras nekustamo īpašumu ieguvušas uz tiesiska darījuma pamata, ir noteikts pienākums ne tikai nostiprināt īpašuma tiesības zemesgrāmatā, bet arī to izdarīt pirms mežsaimnieciskās darbības ierobežojuma noteikšanas.

Piemēram, persona, kura zemes īpašumu pieņēmusi mantojumā, varēs saņemt kompensāciju par mežsaimnieciskās darbības ierobežojumu no brīža,

kad tās īpašuma tiesības ir nostiprinātas zemesgrāmatā. Šī persona varēs saņemt kompensāciju arī tad, ja īpašuma tiesības zemesgrāmatā nostiprinātas pēc mikrolieguma noteikšanas. Savukārt persona, kura noslēgusi pirkuma līgumu, kompensāciju varēs saņemt tikai tādā gadījumā, ja tās īpašuma tiesības būs ierakstītas zemesgrāmatā vēl pirms mežsaimnieciskās darbības ierobežojuma noteikšanas.

Tātad apstrīdētajā normā minētajām personām par papildu nosacījumu kompensācijas saņemšanai ir noteikts brīdis, kad īpašuma tiesības tiek nostiprinātas zemesgrāmatā, proti, brīdis pirms mežsaimnieciskās darbības ierobežojuma noteikšanas.

Tātad vienai personu grupai ir noteikts pienākums ne tikai nostiprināt savas īpašuma tiesības zemesgrāmatā, bet to izdarīt pirms mežsaimnieciskās darbības ierobežojuma noteikšanas, turpretī pārējās personu grupas, kas ietvertas Kompensāciju likuma 6. panta otrās daļas 1., 2., 3. un 5. punktā, kompensāciju var saņemt neatkarīgi no tā, vai šīs personas savas īpašuma tiesības nostiprinājušas pirms vai pēc mežsaimnieciskās darbības ierobežojuma noteikšanas.

Līdz ar to apstrīdētā norma paredz atšķirīgu attieksmi pret personu grupām, kuras atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos.

14. Vienlīdzības princips neliedz likumdevējam noteikt atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos, tomēr šādi atšķirīgai attieksmei ir nepieciešams objektīvs un saprātīgs pamats jeb atšķirīgās attieksmes leģitīmais mērķis (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2006-10-03 17. punktu*).

Lai noteiktu, vai atšķirīgajai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, nepieciešams noskaidrot, vai tai ir leģitīms mērķis un vai ir ievērots samērīguma princips.

15. Ikviena pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu

interesu – leģitīma mērķa labad (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-19-01 9. punktu*).

Kompensāciju likuma mērķis, kas ietverts šā likuma 2. pantā, *expressis verbis* noteic, ka nepieciešams nodrošināt to, lai persona, kuras zemes gabalam noteikts mikroliegums, saņemtu finansiālu atlīdzību par tās īpašumam uzlikto ierobežojumu. Kompensācijas izmaksāšana būtībā ir vērsta uz to, lai atlīdzinātu zemes gabala vērtības samazinājumu un tādējādi aizsargātu personas īpašuma tiesības, proti, gadījumos, kad valsts ierobežojusi personas īpašuma tiesības, šai personai radušos zaudējumus atlīdzinātu kompensācijas veidā. Pieteikuma iesniedzējs pamatoti norāda, ka apstrīdētās normas mērķis ir panākt, ka kompensāciju par saimnieciskās darbības ierobežojumu saņem tieši tā persona, kura cieš mantiska rakstura zaudējumus sakarā ar īpašuma vērtības samazināšanos (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 5. – 6. lpp.*).

Savukārt Saeima norāda, ka apstrīdētajā normā ietvertā ierobežojuma leģitīmais mērķis ir panākt tādu zemesgrāmatu sistēmas funkcionēšanu, kas veicinātu nekustamo īpašumu īpašnieku tiesību aizsardzību, kā arī drošu un paredzamu civiltiesisko apgrozību (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 60. lpp.*). Arī Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija norāda, ka ierobežojuma leģitīmais mērķis ir iespēja nepārprotami identificēt īpašumu un tā robežas, īpašnieku vai kopīpašniekus, zemes lietošanas veidu, apgrūtinājumus u.tml. Tādējādi tiekot sekmēta arī nekustamo īpašumu reģistrēšana zemesgrāmatās (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 66. – 67. lpp.*).

Tā kā tiesiskie darījumi par īpašuma iegūvi tiek slēgti starp privātpersonām un nav paredzēts, ka tiem obligāti jābūt notariālā akta formā, ieraksts zemesgrāmatā ļauj pārlicināties par nekustamā īpašuma piederību konkrētai personai – tā īpašniekam. Tādējādi ir nodrošināta publiskā ticamība, tiesiskā skaidrība un noteiktība, kā arī iespēja ne tikai jebkurai privātpersonai, bet arī valstij precīzi noteikt personu, kura atzīstama par konkrēta nekustamā īpašuma īpašnieku. Zemesgrāmatas ieraksts veicina drošumu darījumu attiecībās, un tas atbilst jebkura civiltiesiskās apgrozības dalībnieka interesēm.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertā atšķirīgā attieksme, paredzot pienākumu reģistrēt zemesgrāmatā tiesiska darījuma rezultātā iegūtās īpašuma

tiesības jau pirms mežsaimnieciskās darbības ierobežojuma noteikšanas, stiprina zemesgrāmatu publisko ticamību, veicina tiesisko noteiktību valstī un ļauj nepārprotami identificēt īpašumu un tā robežas, kā arī personu, kurai ir tiesības saņemt kompensāciju par mežsaimnieciskās darbības ierobežojumu.

Tātad apstrīdētajā normā noteiktās atšķirīgās attieksmes leģitīmais mērķis ir tiesiskās noteiktības veicināšana un līdz ar to arī citu cilvēku interešu aizsardzība.

16. Izvērtējot pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, Satversmes tiesa pārbauda:

- 1) vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai;
- 2) vai leģitīmo mērķi nevar sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;
- 3) vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām nodarīto kaitējumu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 18. marta sprieduma lietā Nr. 2010-50-03 12. punktu*).

17. Valstij ir pienākums radīt atbilstošus tiesiskos instrumentus leģitīmā mērķa sasniegšanai. Satversmes tiesai visupirms jāpārlicinās, vai ar likumdevēja izraudzītajiem līdzekļiem ir iespējams sasniegt apstrīdētās normas leģitīmo mērķi un vai šie līdzekļi neierobežo tādu personu tiesības, kuru tiesības ierobežot likumdevējs nav vēlējies.

Kompensāciju likuma 6. panta otrā daļa ietver atsauci uz 5. panta pirmo daļu, kurā paredzēts vispārīgais kompensācijas piešķiršanas nosacījums, proti, ka tiesības prasīt kompensāciju ir zemes īpašniekam, kura īpašuma tiesības uz zemi nostiprinātas zemesgrāmatā. Līdz ar to šī norma jau nodrošina to, ka tiek ievērots tiesiskās noteiktības princips, jo zemesgrāmatās veiktie ieraksti ir publiski ticami.

Nostiprinot īpašuma tiesības zemesgrāmatā, tiek panākts tas, ka mežsaimnieciskās darbības ierobežojuma noteikšanas gadījumā valsts var precīzi identificēt personu, kura ieguvusi īpašuma tiesības uz nekustamo

īpašumu. Tādējādi valsts var izmaksāt kompensāciju personai, kura atzīstama par nekustamā īpašuma īpašnieku.

Līdz ar to likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai.

18. Apstrīdētajā normā noteiktais tiesību ierobežojums ir nepieciešams, ja nepastāv citi līdzekļi, kuri būtu tikpat iedarbīgi un kurus izvēloties pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk. Vērtējot to, vai leģitīmo mērķi var sasniegt arī citādi, Satversmes tiesa uzsver, ka saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmo mērķi vismaz tādā pašā kvalitātē (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 19. punktu*).

18.1. Izstrādājot apstrīdēto normu, Ministru kabineta mērķis bija precizēt brīdi, kad rodas tiesības prasīt atlīdzību par mežsaimnieciskās darbības ierobežojumiem. Saeimas Agrārās, vides un reģionālās politikas komisija izstrādāja alternatīvu likumprojektu (reģ. Nr. 276/Lp9), kurā apstrīdēto normu izteica tādā redakcijā, kas paredzēja kompensāciju piešķirt, ja mežsaimnieciskās darbības ierobežojums noteikts pēc pirkuma, dāvinājuma vai cita atsavināšanas līguma noslēgšanas. Taču tiesības saņemt kompensāciju būtu tikai tādā gadījumā, ja iepriekšējais zemes īpašnieks nebūtu kompensāciju jau saņēmis (*sk. Saeimas Agrārās, vides un reģionālās politikas komisijas sagatavoto alternatīvo likumprojektu un tā anotāciju lietas materiālu 2. sēj. 11. – 17. lpp.*). Savukārt šā likumprojekta apspriešanas gaitā Saeimā apstrīdētā norma tika redakcionāli grozīta un pieņemta spēkā esošajā redakcijā (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 23. lpp.*).

Saeima atbildes rakstā norāda, ka līdz brīdim, kad persona nostiprina zemesgrāmatā īpašuma tiesības uz iegādāto nekustamo īpašumu, Satversmes 105. pants aizsargā tās kā nekustamā īpašuma ieguvēja tiesības (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 59. lpp.*). Tātad arī personai, kura ieguvusi nekustamo īpašumu uz tiesiska darījuma pamata, taču nav nostiprinājusi īpašuma tiesības zemesgrāmatā pirms mežsaimnieciskās darbības ierobežojuma noteikšanas, atsevišķos gadījumos var rasties īpašuma tiesību ierobežojums.

Personai, kura ieguvusi nekustamo īpašumu uz tiesiska darījuma pamata un nav reģistrējusi savas īpašuma tiesības zemesgrāmatā pirms mežsaimnieciskās darbības ierobežojuma noteikšanas, tiek liegta iespēja izmantot īpašumu atbilstoši tā izmantošanas veidam. Tādējādi nekustamā īpašuma ieguvējam sakarā ar to, ka tiek ietekmēts īpašuma izmantošanas veids, kā arī samazinās vērtība, par kādu īpašums iegūts tiesiskā darījuma noslēgšanas brīdī, var rasties zaudējumi.

18.2. Satversmes tiesa šā sprieduma 15. punktā jau secināja, ka apstrīdētajā normā noteiktās atšķirīgās attieksmes leģitīmais mērķis ir tiesiskās noteiktības veicināšana. Tātad valsts ar apstrīdētajā normā ietverto regulējumu vēlējusies nodrošināt to, lai personas nostiprina savas īpašuma tiesības zemesgrāmatā.

Īpašuma tiesību nostiprināšana zemesgrāmatā personai, kura nekustamo īpašumu ieguvusi uz tiesiska darījuma pamata, nav normatīvi noteikta kā obligāts pienākums. Valsts nav noteikusi termiņus, kādos personai jānostiprina savas īpašuma tiesības.

18.3. Īpašuma tiesību pārejas reģistrācija zemesgrāmatā ir process, kura ietvaros zemesgrāmatu nodaļā jāiesniedz vairāki dokumenti, kas apstiprina šāda ieraksta veikšanas pamatotību. Nostiprinājuma process prasa noteiktu laiku, un tā ilgums var būt atkarīgs no dažādiem objektīviem un subjektīviem apstākļiem. Tāpēc īpašuma tiesības zemesgrāmatā nevar nostiprināt tiesiskā darījuma noslēgšanas dienā. Līdz ar to var izveidoties tādas situācijas, ka laika posmā no tiesiska darījuma noslēgšanas brīža līdz īpašuma tiesību reģistrācijai zemesgrāmatā nekustamajam īpašumam tiek noteikts mežsaimnieciskās darbības ierobežojums.

Ja mežsaimnieciskās darbības ierobežojums tiek noteikts šajā laika posmā, tad persona, kura primāri cieš zaudējumus, ir tā persona, kura nekustamo īpašumu uz tiesiska darījuma pamata lieto un valda. Līdz ar to persona, kura zemesgrāmatā reģistrēta kā nekustamā īpašuma īpašnieks, taču šo īpašumu tiesiska darījuma rezultātā jau nodevusi valdījumā citai personai, necieš zaudējumus sakarā ar liegumu.

Likumdevējs nav apzinājis visu to personu loku, kurām ir ierobežotas īpašuma tiesības un kuras tādēļ cieš zaudējumus. Liedzot kompensāciju par mežsaimnieciskās darbības ierobežojumu personai, kura uz tiesiska darījuma pamata ir nekustamā īpašuma ieguvējs un šo īpašumu valda lieguma noteikšanas brīdī, valsts nesasniedz kompensācijas mērķi – atlīdzināt zaudējumus personai, kura tos cieš sakarā ar ierobežojumu.

Tādējādi apstrīdētā norma spēkā esošajā redakcijā nenodrošina tiesību uz īpašumu aizsardzību tām personām, kuras nekustamo īpašumu likumīgi valda, lai gan savas īpašuma tiesības dažādu iemeslu dēļ nav nostiprinājušas zemesgrāmatā.

18.4. Apstrīdētajā normā ir ietverti divi priekšnoteikumi tam, lai persona varētu saņemt kompensāciju par mežsaimnieciskās darbības ierobežojumu: īpašuma tiesībām jābūt nostiprinātām zemesgrāmatā, un šādam ierakstam jābūt veiktam pirms mežsaimnieciskās darbības ierobežojuma noteikšanas. Tātad, lai personai varētu piešķirt kompensāciju par mežsaimnieciskās darbības ierobežojuma noteikšanu, ir jāizpildās abiem apstrīdētajā normā ietvertajiem priekšnoteikumiem.

Nosakot nekustamajam īpašumam mežsaimnieciskās darbības ierobežojumu, valsts paredz iespēju piešķirt kompensāciju personai, kuras tiesības sakarā ar lieguma noteikšanu ir ierobežotas. Ja īpašuma tiesības ir nostiprinātas zemesgrāmatā, valsts var identificēt personu, kurai piešķirama kompensācija par mežsaimnieciskās darbības ierobežojumu. Tātad persona varēs saņemt kompensāciju par mežsaimnieciskās darbības ierobežojumu pēc tam, kad tā savas īpašuma tiesības būs nostiprinājusi zemesgrāmatā. Šis apstrīdētajā normā ietvertais priekšnoteikums motivē personu, kura uz tiesiska darījuma pamata ieguvusi nekustamo īpašumu, nostiprināt savas īpašuma tiesības. Tādējādi tiek veicināta tiesiskā noteiktība valstī, turklāt mežsaimnieciskās darbības ierobežojuma noteikšanas gadījumā valsts izmaksā kompensāciju personai, kuras tiesības noteiktā lieguma rezultātā ir ierobežotas.

Līdz ar to prasība nostiprināt īpašuma tiesības zemesgrāmatā pirms kompensācijas saņemšanas, t.i., pēc mežsaimnieciskās darbības ierobežojuma noteikšanas, atzīstama par saudzējošu līdzekli personas tiesību ierobežošanai.

Savukārt apstrīdētajā normā ietvertā prasība nostiprināt īpašuma tiesības zemesgrāmatā pirms mežsaimnieciskās darbības ierobežojuma noteikšanas liedz personām, kuras ieguvušas nekustamo īpašumu uz tiesiska darījuma pamata, taču nav nostiprinājušas savas īpašuma tiesības pirms mežsaimnieciskās darbības ierobežojuma noteikšanas, iespēju pretendēt uz kompensāciju par nekustamā īpašuma vērtības samazinājumu un saņemt šo kompensāciju. Šāds likumdevēja izraudzītais līdzeklis nenodrošina to personu tiesību aizsardzību, kuras mežsaimnieciskās darbības ierobežojuma noteikšanas rezultātā cieš zaudējumus. Līdz ar to prasība nostiprināt īpašuma tiesības zemesgrāmatā pirms mežsaimnieciskās darbības ierobežojuma noteikšanas nav uzskatāma par tādu līdzekli, ar kuru personas tiesības tiek ierobežotas saudzējoši.

Ja, izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tā neatbilst kaut vienam no samērīguma kritērijiem, tad tā neatbilst arī visam samērīguma principam un ir prettiesiska (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 16. maija sprieduma lietā Nr. 2006-42-01 11. punktu*). Prasība nostiprināt īpašuma tiesības zemesgrāmatā pirms kompensācijas saņemšanas, t.i., pēc mežsaimnieciskās darbības ierobežojuma noteikšanas, ir tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmo mērķi tādā pašā kvalitātē. Turklāt šāda prasība ir ietverta arī Kompensāciju likuma 5. panta pirmajā daļā.

Līdz ar to attiecībā uz personām, kuras ieguvušas zemi uz tiesiska darījuma pamata, taču īpašuma tiesības zemesgrāmatā nostiprinājušas pēc mežsaimnieciskās darbības ierobežojuma noteikšanas, apstrīdētās normas leģitīmo mērķi var sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Tātad apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

19. Konstatējot apstrīdētās normas neatbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam, nav nepieciešams izvērtēt tās atbilstību Satversmes 105. pantam.

20. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 32. panta trešo daļu tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiskā spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 31. panta 11. punktu gadījumā, kad Satversmes tiesa kādu tiesību normu atzīst par neatbilstošu augstāka juridiskā spēka tiesību normai, tai jānosaka brīdis, ar kuru attiecīgā norma zaudē spēku.

Izspriežamajā lietā Pieteikuma iesniedzējs, izskatot administratīvo lietu, lai novērstu privātpersonas – pieteicēja administratīvajā lietā – pamattiesību aizskārumu, vērsies Satversmes tiesā ar pieteikumu par apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 105. pantam un lūdzis apstrīdēto normu atzīt par spēkā neesošu attiecībā uz pieteicēju administratīvajā lietā – Sandi Cīruli – no tās pieņemšanas brīža.

Nosakot konkrētu brīdi, ar kuru apstrīdētā norma zaudē spēku, Satversmes tiesa izvērtē, vai apstrīdētās normas atzīšana par spēku zaudējušu ar atpakaļejošu datumu ir nepieciešama izskatāmajā administratīvajā lietā aizskartās personas pamattiesību aizsardzībai un vai pastāv kādi apsvērumi, atbilstoši kuriem apstrīdētā norma būtu jāatzīst par spēkā neesošu ar atpakaļejošu datumu tikai attiecībā uz konkrētu personu (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-43-01 34. punktu*).

Apstrīdētās normas atzīšana par spēku zaudējušu no tās pieņemšanas brīža attiecībā uz pieteicēju administratīvajā lietā ir vienīgā iespēja aizsargāt viņa pamattiesības. Vienlaikus nevar izslēgt iespējamību, ka vēl kāda persona savu ar apstrīdēto normu aizskarto pamattiesību aizsardzības labad ir vērsusies tiesā. Tāpēc apstrīdētā norma attiecībā uz visām tām personām, kas ir uzsākušas šādu tiesvedību, zaudē spēku no tās pieņemšanas brīža.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

1. Atzīt likuma „Par zemes īpašnieku tiesībām uz kompensāciju par saimnieciskās darbības ierobežojumiem īpaši aizsargājamās dabas teritorijās un mikroliegumos” 6. panta otrās daļas 4. punktu, ciktāl tas paredz nosacījumu, ka īpašuma tiesībām jābūt reģistrētām zemesgrāmatā pirms mežsaimnieciskās darbības ierobežojuma noteikšanas, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

2. Atzīt likuma „Par zemes īpašnieku tiesībām uz kompensāciju par saimnieciskās darbības ierobežojumiem īpaši aizsargājamās dabas teritorijās un mikroliegumos” 6. panta otrās daļas 4. punktu, ciktāl tas paredz nosacījumu, ka īpašuma tiesībām jābūt reģistrētām zemesgrāmatā pirms mežsaimnieciskās darbības ierobežojuma noteikšanas, attiecībā uz Sandi Cīruli un citām personām, kuras sakarā ar likuma „Par zemes īpašnieku tiesībām uz kompensāciju par saimnieciskās darbības ierobežojumiem īpaši aizsargājamās dabas teritorijās un mikroliegumos” 6. panta otrās daļas 4. punktu uzsākušas tiesvedību savu pamattiesību aizsardzībai, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošu no pieņemšanas brīža.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

G. Kūtris